

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

موضوع جزئی: حکم اجتماع اغسال متعدده بر مکلف

سال تحصیلی: ۱۴۰۲-۱۴۰۱

تاریخ: ۸ آبان ۱۴۰۱

مصادف با: ۴ ربیع الثانی ۱۴۴۴

جلسه: ۲۱

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

عرض شد که در رابطه با مجزی بودن غسل واجب از سایر اغسال در دو مقام بحث می شود که مقام اول این بود که مکلف، غسل جنابت را نیت کرده است و اغسال واجبه دیگری نیز بر ذمه اوست که در هنگام غسل کردن از آن اغسال غافل بوده است، سؤال این بود که آیا غسل جنابت، مسقط سایر اغسال نیز می باشد یا مسقط اغسال دیگر نیست؟ در دو جلسه گذشته، مقام اول به طور کامل بررسی شد که خلاصه آن، این است که فقها بر اجزاء غسل جنابت از سایر اغسال، تسالم دارند و حتی بر این مطلب، اجماع نقل شده است و همچنین، قدر متیقن از روایت صحیح زراره که قبلاً به آن اشاره شد نیز غسل جنابت است.

روایت دیگری نیز در رابطه با مقام اول وارد شده است که از حیث دلالت مشکلی ندارد، ولی از حیث سند، مشکل ارسال دارد لذا چون این روایت، مرسله است به عنوان مؤید ذکر می شود و خودش نمی تواند به عنوان دلیل، مورد استناد قرار بگیرد؛

مرسله جمیل بن دراج: عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحَدِهِمَا (ع)؛ أَنَّهُ قَالَ: «إِذَا اغْتَسَلَ الْجُنُبُ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ أَجْزَأَ عَنْهُ ذَلِكَ الْغُسْلُ مِنْ كُلِّ غُسْلٍ يَلْزَمُهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ».

با توجه به اینکه راوی از اصحاب امام باقر (ع) و امام صادق (ع) بوده است، منظور از «أحدهما»، امام باقر (ع) یا امام صادق (ع) می باشد.

امام (ع) در روایت مذکور، فرموده است که اگر شخص جُنُب بعد از طلوع فجر غسل کند، غسل او از تمام غسل هایی که در آن روز بر ذمه اش بوده است، مجزی خواهد بود.

دلالت این روایت نسبت به محل بحث، صریح است، یعنی بر کفایت غسل جنابت از سایر اغسال دلالت دارد مطلقاً، یعنی از اطلاق این روایت فهمیده می شود که غسل جنابت از سایر اغسالی که بر ذمه مکلف باشد مجزی است مطلقاً؛ اعم از اینکه مکلف، اغسال دیگر را نیت کرده باشد یا آنها را نیت نکرده باشد، لکن مشکلی که این روایت دارد این است که مرسله است لذا چون سنداً مشکل دارد به عنوان مؤید می توان به این روایت استناد کرد، لکن خود این روایت نمی تواند دلیلی مستقل باشد.

مقام دوم، این است که شخص، غسل واجبی غیر از جنابت را انجام بدهد، مثل اینکه غسل مس میّت کند یا غسل حیض کند و در عین حال اغسال واجبه دیگری، مثل جنابت و غیر آن نیز بر ذمه اش باشد، سؤال این است که آیا غسلی که او انجام داده است از مسقط اغسال واجبه ای که در هنگام غسل کردن از آنها غافل بوده است و آنها را نیت نکرده است - مکلف از ابتدا آن اغسال دیگر را نیت کرده است، لکن در هنگام غسل کردن از آنها غافل بوده است - خواهد بود یا مسقط آن اغسال نخواهد بود؟

صحیح این است که غسل واجب غیر جنابتی که شخص انجام می‌دهد از سایر اغسال واجبه‌ای که بر ذمه‌اش است، مُجْزِی است، هرچند که در هنگام غسل کردن، آنها نیت نکرده باشد، کما اینکه از کلام مرحوم سید (ره) نیز همین مطلب استفاده می‌شود چون مرحوم سید (ره)، در مسأله مورد بحث (مسأله ۶۹۸) فرموده است: «وإن نوى واحداً منها و كان واجباً كفى عن الجميع أيضاً على الأقوى». از کلام مرحوم سید (ره)، استفاده می‌شود که اگر شخص غسل واجبی را نیت کند از همه اغسالی که بر ذمه‌اش باشد، مُجْزِی خواهد بود و لازم نیست که آن غسل که انجام می‌دهد غسل جنابت باشد. دلیل کفایت غسل واجب [که شخص انجام می‌دهد] از سایر اغسال، اطلاق ذیل صحیح زراره است که قبلاً به آن اشاره شد: «... فَإِذَا اجْتَمَعَتْ عَلَيْكَ حُقُوقٌ أَجْزَأُهَا عَنْكَ غُسْلٌ وَاحِدٌ...»^۱.

از اطلاق این روایت استفاده می‌شود که اگر مکلف، غسل حیض کند، غسل او از سایر اغسالی که بر ذمه‌اش است، مثل غسل جنابت، غسل مس میت و امثال آن، مُجْزِی خواهد بود، هرچند که در هنگام غسل کردن، آنها را نیت نکرده باشد و با اینکه قدر متیقن از صدر روایت «إِذَا اغْتَسَلْتَ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ أَجْزَأُكَ غُسْلُكَ ذَلِكَ لِلْجَنَابَةِ وَالْحِجَامَةِ وَ عَرَفَةِ وَ النَّخْرِ وَ الْحَلْقِ وَ الذَّنْبِ وَ الزِّيَارَةِ»، جُنُب و کفایت غسل جنابت از سایر اغسال است، لکن ذیل این روایت یک ضابطه کلی را بیان کرده است و آن، اینکه غسل واحد از همه حقوقی (اغسالی) که بر ذمه مکلف است، مُجْزِی است مطلقاً؛ اعم از اینکه آن غسلی که انجام می‌دهد، غسل جنابت باشد یا غسل غیر جنابت باشد.

بر خلاف نظر مرحوم سید (ره) و نظر مختار، عده‌ای گفته‌اند که اگر شخص، غسل واجبی غیر از غسل جنابت را انجام بدهد، مثلاً غسل مس میت کند، غسل او از سایر اغسال واجبه‌ای که بر ذمه‌اش باشد؛ اعم از اینکه غسل جنابت باشد یا غسل غیر جنابت باشد، کفایت نخواهد کرد و برای سخن خود به روایاتی که در رابطه با حائض وارد شده‌اند، استناد کرده‌اند و گفته‌اند که این روایات بر این دلالت دارند که مکلف، غسل جنابت و غسل حیض را که بر ذمه‌اش است در قالب یک غسل می‌آورد و از این روایات استفاده نمی‌شود که اگر شخص غسلی غیر از جنابت را انجام بدهد، آن غسل از سایر اغسال واجبه‌ای که بر ذمه‌اش باشد کفایت خواهد کرد؛ هرچند که در هنگام غسل کردن از آن اغسال غافل باشد.

روایات ذیل از جمله روایاتی است که این عده به آن استناد کرده‌اند؛

روایت اول: موثقه ابی بصیر: عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع)؛ قَالَ: سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ ثُمَّ حَاضَتْ قَبْلَ أَنْ تَغْتَسِلَ، قَالَ: «تَجْعَلُهُ غُسْلًا وَاحِدًا»^۲.

از این روایت استفاده می‌شود که مکلف، غسل جنابت و غسل حیض را در قالب یک غسل انجام می‌دهد و این، حاکی از این است که در هنگام غسل کردن، هر دو غسل را نیت می‌کند بنابراین، غسل واحد به تنهایی از سایر اغسال واجبه‌ای که مکلف در هنگام غسل کردن از آنها غافل باشد و آنها را نیت نکرده باشد، کفایت نمی‌کند.

روایت دوم: موثقه حجاج: عَنْ حَجَّاجِ الْخَشَّابِ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ رَجُلٍ وَقَعَ عَلَى امْرَأَتِهِ فَطَمِثَتْ [حیض شد] بَعْدَ مَا فَرَغَ أَنْ تَجْعَلَهُ غُسْلًا وَاحِدًا إِذَا طَهَّرَتْ أَوْ تَغْتَسِلُ مَرَّتَيْنِ؟ قَالَ: «تَجْعَلُهُ غُسْلًا وَاحِدًا عِنْدَ طَهْرِهَا»^۳.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۲، کتاب الطهارة، ابواب الجنابة، باب ۴۳، ص ۲۶۳، ح ۲.

۲. همان، ح ۵.

۳. همان، ص ۲۶۴، ح ۶.

این روایت نیز بر این دلالت دارد که غسل جنابت و حیض را می‌توان در قالب یک غسل آورد ولی این در صورتی است که شخص، هم به غسل جنابت و هم به غسل حیض توجه داشته باشد و هر دو را نیت کند بنابراین، اگر یک غسل کند و سایر اغسال را نیت نکند و به آنها توجه نداشته باشد، غسل او از اغسال دیگر مُجْزِی نخواهد بود.

«الحمد لله رب العالمین»